

Valtionhallinnon tekstilajiketjujen intertekstuaalisuuden piirteitä

Merja Koskela
Viestintätieteiden laitos
Vaasan yliopisto

This paper describes one textual chain and the system of intertextuality it contains. The aim of the study is to find out what texts belong to the chain, how one text leads to another and what types of intertextuality can be found between the texts forming the chain. The textual chains studied are formed around the Finnish government's proposal to change the taxation of cars (1.11.2007) and it includes texts that were produced before the proposal and texts that followed it when it proceeded towards the final decision in the parliament. The method used in the analysis is intertextual analysis.

Keywords: intertekstuaalisuus, tekstilajiketju, viranomaisviestintä

1 Johdanto

Intertekstuaalisuudella tarkoitetaan yleisesti tekstin suhdetta toisiin teksteihin. Käsite voidaan ymmärtää laajasti koko kieleen ja kulttuuriin liittyvänä niin, että siihen kuuluu kaikki tiettyä tekstiä ympäröivä aines, joka mahdollistaa yksittäisen tekstin ymmärtämisen. (Ks. esim. Bauman 2004; Kalliokoski 2005: 9–10.) Vaihtoehtoisesti intertekstuaalisuuden käsite voidaan rajata koskemaan vain niitä muita tekstejä, jotka ovat ”läsnä” yksittäisessä tekstissä suorien lainausten ja viittausten kautta. Tekstien välisiä intertekstuaalisia suhteita ovat kielitieteellisestä näkökulmasta tutkineet mm. Lemke (1985; 1995), Fairclough (1992) ja Bhatia (2004).

Kun organisaatiot hoitavat tehtäviään, tietyt viestintätilanteet seuraavat toisiaan ja niitä toteutetaan puhuttujen ja kirjoitettujen tekstien kautta (vrt. Fairclough 1992). Näin syntyy tekstilajiketjuja, joissa yksi teksti johtaa toiseen suoritettavan tehtävän määräämässä järjestyksessä. Tällöin voidaan myös puhua *intertekstuaalisuussysteemeistä* (ks. esim. Lemke 1985: 276). Systemi muodostuu siitä, että diskurssiyhteisön käyttämät tekstit ovat tietyillä tavoilla ja tiettyjen periaatteiden mukaisesti suhteessa toisiinsa (vrt. Linell 1998: 149). Organisaatioiden luonteeseen kuuluu, että tehtävien hoitamisen tavat ovat vakiintuneita, joten voidaan olettaa, että sitä ovat myös tehtävien hoitamiseen

käytettävät tekstilajit ja niiden väliset suhteet (ks. esim. Fairclough 1992: 130; Solin 2001; Solin 2006: 85; Koskela 2007b).

Tämän artikkelin tavoitteena on kuvata yhtä kahdesta osasta koostuvaa valtionhallinnon tekstilajiketjua ja selvittää, mitä tekstejä siihen kuuluu, miten yksittäiset tekstilajit johdavat toiseen ja millä tavalla intertekstuaalisuus ilmenee tekstilajiketjussa, jos ilmenee. Näin selvitetään, minkälaiset muiden tekstien hyödyntämisen käytännöt ovat tyypillisiä tekstilajiketjun eri vaiheille (ks. Solin 2004: 273). Intertekstuaalisuuden tarkastelu keskittyy tässä tutkimuksessa ensisijaisesti tekstilajiketjun muodostavien tekstien keskinäisiin suhteisiin, vaikka intertekstuaalisuutta ilmenee luonnollisesti myös itse tekstilajiketjun ulkopuolisten tekstien kanssa.

Hallinnon tekstien tyyppipiirteenä on pidetty juuri intertekstuaalisuutta. Muun muassa Heikkinen, Hiidenmaa ja Tiililä (2000: 70–109) ovat kuvanneet esityslistan intertekstuaalisuuden piirteitä ja Tiililä (2007) päätöstekstien intertekstuaalisuutta. Kuitenkaan hallinnon tekstien intertekstuaalisuussysteemien tutkimusta ei ole tehty kovin paljon, joten tämä tutkimus täyttää siltä osin tutkimuksellista aukkoa suomalaisessa tekstintutkimuksessa.

2 Aineisto ja menetelmä

Tarkastelun kohteena eli esimerkkitaipauksena tässä artikkelissa toimii Suomen hallituksen tekemä autoveron ja ajoneuvoveron uudistus (1.11.2007). Tutkimuksen aineisto koostuu hallituksen eduskunnalle tekemistä kahdesta esityksestä ja niitä edeltäneistä ja seuranneista teksteistä (ks. Liite 1). Kyseessä on periaatteessa kaksi erillistä tekstilajiketjua, koska kumpaakin veromuotoa koskeva laki on käsitelty erikseen, mutta käytännössä ketjut kuitenkin liittyvät niin kiinteästi toisiinsa, että niitä voidaan käsitellä yhtenä ketjuna. Ketjuihin kuuluu perustelutekstejä, esityksiä, pöytäkirjoja, keskusteluja, mietintöjä, lausuntoja, tiedotteita ja uutisia. Kaikkiaan tarkastelussa on mukana noin 30 erillisenä tekstinä pidettävää tekstikokonaisuutta. Tekstilajiketjuille on kuitenkin tyypillistä, että yksittäisiä tekstejä on hankala erottaa toisistaan ja että ketjuille on hankala

määrittää selkeää alku- ja loppupistettä. Näin tämänkin tutkimuksen aineisto on kerroksellista ja yksi nimetty teksti voi sisältää useita tekstilajeja.

Tutkimusmenetelmäni on tekstilajien intertekstuaalisten piirteiden analyysi. Intertekstuaalisuutta voidaan tutkia monin eri tavoin, mutta tässä artikkelissa tarkastelen ensin sitä, minkä periaatteiden mukaan tekstilajiketjun tekstit johtavat toisiin teksteihin ja sen jälkeen sitä, minkälaisia muotoja intertekstuaalisuus saa yksittäisissä teksteissä (vrt. Tiililä 2007: 116–118).

3 Tekstilajiketjujen rakenne ja intertekstuaalisuuden piirteet

Tekstilajiketjuissa kirjoitetut ja puhutut tekstit seuraavat toisiaan (vrt. Fairclough 1992). Näin ”sama asia” esitetään uudessa kontekstissa uudella tavalla. Linell (1998: 144) käyttää tästä termiä *uudelleenkontekstualisointi*, jonka hän määrittelee laueasti ”as the dynamic transfer-and-transformation of something from one discourse/text-in-context [...] to another.” Selvitän seuraavaksi ensin auto- ja ajoneuvoveron uudistukseen liittyvän tekstilajiketjun rakennetta ja sen jälkeen intertekstuaalisuutta uudelleenkontekstualisoinnin käsitteen kautta.

3.1 Tarkasteltavien tekstilajiketjujen rakenne

Tämän tutkimuksen aineistona oleva tekstilajiketju on institutionaalisesti säännelty ja sen perusrakenne pohjautuu Suomen valtion lainsäätämisyjärjestykseen (ks. esim. Eduskunta 2007). Tätä lähtökohtaa voidaan pitää tarkasteltavan kahdesta osasta koostuvan tekstilajiketjun institutionaalisena perustasona. Taulukossa 1 on esitetty lain säätämiseen liittyvän tekstilajiketjun yleisen tason perusrakenne.

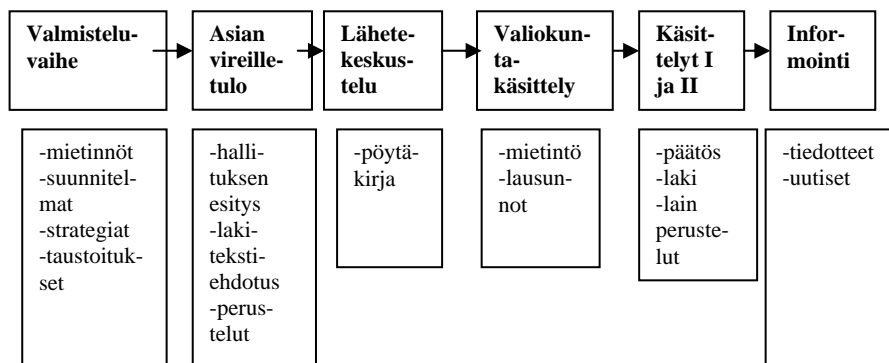
Taulukko 1. Lain muuttamiseen liittyvän tekstilajiketjun yleisen tason rakenne.

Tavoitetekstit (joissa todetaan tarve ja asetetaan tavoite lain muuttamiselle)
Käsittelytekstit (joiden avulla asia valmistellaan ja päätetään)
Päätökset ja lait (joiden avulla asia tulee virallisesti päätetyksi)
Toimeenpanotekstit (joiden avulla ohjeistetaan, miten ja milloin muutos tapahtuu ja minkä viranomaisten toimintaan se vaikuttaa)
Tiedotustekstit (joiden kautta viranomaiset tiedottavat asiasta medialle ja yleisölle)
Uutistekstit (joiden avulla media välittää asiaan liittyvää tietoa ja kannanottoja kansalaisille)

Kuten taulukosta 1 käy ilmi, lakien säätäminen ja muuttaminen saa alkunsa tavoite-teksteistä, joita voivat olla esimerkiksi hallitusohjelma, kuten tässä tapauksessa, tai esimerkiksi kansanedustajien lakialoitteet. Tämän jälkeen seuraa lain valmistelu, jossa tuotetaan useita eri tekstilajeja, samoin kuin myös asian käsittelyn ja päättämisen yhteydessä. Päätösten tekemisen jälkeen tuloksena on uusi lakiteksti, jonka jälkeen laaditaan erilaisia toimeenpanoon ja tiedottamiseen liittyviä tekstejä, joiden perusteella jälleen laaditaan uutistekstejä eri viestintävälineisiin. (Ks. esim. Eduskunta 2007.) Jokaisella rakenteen tasolla on myös institutionaalisesti määritelty, minkä viranomaisen vastuulla tekstien tuottaminen on (vrt. Fairclough 1992: 130).

Lainmuutokseen liittyvälle tekstilajiketjulle on tyypillistä, että siinä puhe ja kirjoitus vuorottelevat. Tekstilajiketjuun liittyvistä puhetapahtumista tarkasteltavassa tekstilajiketjussa on mukana vain eduskunnan lähetekeskustelu, koska siitä on kirjallinen dokumentti (PTK 73/2007 vp). Valtionhallinnossa puheet kuitenkin todentuvat kirjoituksina, joten tärkeä tekstilajin ketjuuntumisen periaate on puheen ja kirjoitetun tekstin vuorottelu: käsittely etenee puheesta tekstiksi ja takaisin vakiintuneiden käytänteiden mukaan. (Vrt. Heikkinen ym. 2000: 71.)

Kaiken kaikkiaan tekstilajiketjussa yksi teksti johtaa seuraavaan instituution vakiintuneiden käytänteiden tai, kuten tässä tapauksessa, lakisääteisten menettelytapojen ohjaamana. Kuviossa 1 on esitetty tarkasteltavan ketjun rakenne.

Kuvio 1. Havainnollistus tarkasteltavasta tekstilajiketjusta.

Siirtyminen tekstistä toiseen voi olla merkitsemätöntä, eli kun yksi vaihe loppuu, seuraava alkaa. Näin on esimerkiksi silloin, kun keskustelu muuttuu tekstiksi ja teksti toimii seuraavan keskustelun pohjana. Toisaalta ketjun tekstistä toiseen voidaan siirtyä myös eksplisiittisen päätöksen kautta, kuten silloin, kun eduskunta lähetekeskustelun jälkeen päättää, että asia lähetetään valiokuntaan (joka laatii asiasta mietinnön) ja määrää toisen valiokunnan antamaan asiasta lausunnon (ks. esimerkki 9 alla).

3.2 Intertekstuaalisuuden ilmenemismuodot

Tekstilajiketjun tekstien intertekstuaalisuus on jaettavissa eksplisiittiseen intertekstuaalisuuteen, jolloin tekstissä mainitaan toinen teksti, esimerkiksi tietyn tiedon lähteenä, ja implisiittiseen intertekstuaalisuuteen, jossa sisältö selvästi on peräisin jostakin lähteestä mutta jota ei kuitenkaan tekstissä mainita. Käsittelen seuraavaksi näitä intertekstuaalisuuden muotoja kumpaakin erikseen. Käsitteet 'eksplisiittinen' ja 'implisiittinen' ovat jossain määrin ongelmallisia, koska kielen näkökulmasta kaikkea, mitä tekstissä lukee, voidaan pitää eksplisiittisenä. Tässä tutkimuksessa rajaan eksplisiittisyyden tarkoittamaan vain sellaisia tapauksia, joissa muiden tekstien läsnäolo on merkitty tekstiin (esim. lähdeviittauksen avulla) ja implisiittisyyden sellaisia tapauksia, joista on tunnistettavissa toinen samaan tekstilajiketjuun kuuluva teksti, mutta lainausta ei ole merkitty tekstiin. (Vrt. Heikkinen ym. 2000: 72; Solin 2004: 271.)

3.2.1 Eksplisiittinen intertekstuaalisuus

Eksplisiittinen intertekstuaalisuus on merkitty aineiston teksteihin eri tavoin. Aineistosta on löydettävissä seuraavia eksplisiittisen intertekstuaalisuuden muotoja:

- toisen tekstin mainitseminen ilman sisällön referointia
- toisen tekstin referointi lähteen mainiten
- lakiin, direktiiviin, lainkohtaan tai muuhun viranomaistekstiin viittaaminen.

Yhtenä intertekstuaalisuuden muotona voidaan pitää toisen tekstin mainitsemista tekstissä ilman, että sen sisältöä erityisesti kuvataan. Mäntynen (2003: 74–76) pohtii vastaavassa tapauksessa käsitteiden *referointi* ja *leksikaalinen viittaus* välistä suhdetta. Tässä tutkimuksessa olen Mäntynen tavoin päätenyt siihen, että niitä ei kannata erottaa jyrkästi toisistaan, koska se sulkisi pois intertekstuaalisen näkökulman. Esimerkissä 1 käsittelyteksti viittaa tavoitetekstiin, ja intertekstuaalinen aines sulautuu erottamattomaksi osaksi tekstiä (vrt. Heikkinen ym. 2000: 79). Koska ennen esimerkkiä on käsitelty esityksen tavoitteet ja toimenpiteet, esimerkissä tehdään implisiittinen intertekstuaalisuus eksplisiittiseksi.

- (1) Esitys on myös vuonna 2005 valmistuneen kansallisen energia- ja ilmastostrategian tavoitteiden ja siinä ehdotettujen toimenpiteiden mukainen. (HE 146/2007 Ajoneuvoverolain perustelut)

Tieteellisissä teksteissä ja sanomalehtiteksteissä on tutkittu lähteiden käyttöä eri menetelmien avulla, ja viittaustyyppjä on luokiteltu monin eri tavoin (ks. esim. Shore 2005: 75; Koskela 2007a). Tieteellisen tekstin omaisen tekstin referointi lähteen mainiten on tekstilajiketjussa ominaista erityisesti lain perusteluille, kuten esimerkit 2 ja 3 osoittavat.

- (2) Tilastokeskuksen mukaan Suomen hiilidioksidipäästöjen kokonaismäärä vuonna 2005 oli noin 57 miljoonaa tonnia. (HE 146/2007 Ajoneuvoverolain perustelut)
- (3) Euroopan komission helmikuussa 2007 julkaisema tiedonanto (KOM(2007) 19) sisältää uuden yhteisötason strategian henkilö- ja pakettiautojen hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. (HE 147/2007 Autoverolain perustelut)

Henkilölähteisiin viittaaminen on tyypillistä sanomalehtiteksteille (esimerkki 4), mutta valmistelu- tai käsittelyteksteissä sitä ei esiinny lainkaan. Myös tiedotusteksteissä henkilölähteisiin viittaaminen on erittäin harvinaista. Esimerkin 5 tiedotteen tekstissä henkilölähde on merkitty tieteellisen tekstin tapaan sulkeisiin viittauksen jälkeen ja henkilön status ja puhelinnumero sisältyvät lähdeviittaukseen. Viittauksen funktio vaikuttaa-kin olevan enemmän lisätietojen antajan kuin lähteen mainitseminen. Esimerkeissä 4 ja 6 esiintyy tiedotusteksteille tyypillinen institutionaalinen lähde, tässä tapauksessa hallitus.

- (4) ”Hallitus pyrkii suosimaan ympäristöystävällisyyttä ja vähäpäästöisyyttä”, pääministeri Matti Vanhanen (kesk) perusteli uudistusta torstaina tiedotustilaisuudessa. (HS 1.11.2007d)
- (5) Voimaantulon arvioidaan ajoittuvan vuoteen 2010. (VM neuvotteleva virkamies Merja Sandell 160 33061) (Valtioneuvoston viikko 27.10.–2.11.2007, päätösreferaatti)
- (6) Hallitus esittää, että henkilöautoista ensirekisteröinnin yhteydessä kannettava autovero... porrastettaisiin... (Valtioneuvoston tiedote 109/2007)

Lakiin, direktiiviin tai lainkohtaan viittaaminen on hallinnon teksteille tyypillinen intertekstuaalisuuden muoto. Heikkinen ym. (2000: 78) toteavatkin, että virkatekstien intertekstuaalisuudelle on tyypillistä juuri hallinnonsisäisyys. Esimerkeissä 7 ja 8 havaitaan, että toisiin hallinnon teksteihin voidaan viitata sekä virkkeen sisällä että sulkeissa virkkeen jälkeen.

- (7) Esitykseen sisältyy voimaantulosäädös, jonka mukaan ennen 2.11.2007 vireille tullut henkilöauton verotus voidaan peruuttaa eikä verovelvolliselta peritä 35 a §:n 2 momentissa ja 43 §:n 2 momentissa tarkoitettuja maksuja. (Tullihallitus 2007)
- (8) Valiokunta onkin eri yhteyksissä kiinnittänyt huomiota autokannan uudistamiseen [LiVL 14/2006 vp – E 46/2006 vp, LiVL 7/2006 – VNS 5/2005 vp, LiVL 15/2005 vp]... (Liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunto LiVL 14/2007 vp)

Edellä käsiteltyjen selkeiden intertekstuaalisuuden muotojen lisäksi aineistossa esiintyy vielä yksi mahdollinen eksplisiittisen intertekstuaalisuuden muoto, jossa tekstiin viitataan niin, että teksti edustaa metaforisesti käsiteltävää asiaa. Tämä on tyypillistä esimerkiksi pöytäkirjatekstille kuten esimerkki 9 osoittaa.

- (9) Hallituksen esitys laiksi ajoneuvoveron muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 146/2007 vp

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan, jolle liikenne- ja viestintävaliokunnan ja ympäristövaliokunnan on annettava asiasta lausunto 23.11.2007 mennessä. (Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 6.11.2007 PTK 73/2007 vp)

Esimerkin 9 yhteydessä voi pohtia, onko viittauksissa hallituksen esitykseen ja lähetekeskusteluun kyse intertekstuaalisuudesta vai pelkästään kielen referentiaalisesta funktiosta. Eduskunnan pöytäkirjassa luetellaan asian käsittelyyn liittyvät edeltävät tekstit ja rakennetaan sitten eksplisiittisesti tekstilajiketjun seuraavaa vaihetta. Sen sijaan tekstien sisältöön ei puututa, joten viittauksen tehtävänä on pikemminkin mahdollistaa se, että pöytäkirjan lukija voi halutessaan palata ketjussa taaksepäin.

Edellä esitetyn perusteella voi päätellä, että institutionaalisesti säädelty asian käsittelyjärjestys muovaa intertekstuaalisuuden muotoja. Valmisteluteksteille ovat tyypillisiä tieteellisen tekstin tyyppiset lähdeviittaukset ja käsittelyteksteille viittaukset muihin viranomaisteksteihin, lakeihin ja direktiiveihin. Tiedotusteksteissä vallitseva intertekstuaalisuuden muoto on institutionaalinen viittaus, johon usein liittyy käsiteltävän asiakirjan numero, mutta vain uutisteksteissä esiintyy henkilölähteitä, jotka sanovat asiasta jotakin.

3.2.2 Implisiittinen intertekstuaalisuus

Yhden mahdollisen tulkinnan mukaan kaikki tietyn yhteisön diskursiiviset käytännöt muodostavat osan tekstin intertekstuaalisuutta, eli intertekstuaalisuudessa kyse on pikemminkin tekstien suhteesta abstrakteihin konventioihin kuin konkreettisten tekstien välisistä suhteista. Näin intertekstuaalisuus olisi koko tekstin taustalla vaikuttava ilmiö. Solinin (2004: 268) mukaan kaikkia tekstin intertekstuaalisia piirteitä ei koskaan olekaan mahdollista jäljittää, eli mikään analyysi ei kykene selittämään kaikkia niitä konventioita, joihin tekstin välittämä merkitys perustuu. Tämä koskee myös institutionaalisia tekstilajiketjuja, joten tässä artikkelissa rajaan tarkasteluni vain konkreettisten

tekstien välisiin suhteisiin, joita tarkastelen uudelleenkontekstualisoinnin käsitteen avulla.

Uudelleenkontekstualisoinnilla tarkoitetaan sitä, miten tietty viesti muuttuu siirtyessään tietystä kontekstista toiseen (ks. Linell 1998: 144–145). Konteksti tarkoittaa toisaalta tekstin ulkopuolista maailmaa mutta myös tekstien luomaa kokonaisuutta (emt. 145). Näin diskurssit ja kontekstit edellyttävät toisiaan, eli niiden välillä on riippuvuussuhde.

Intertekstuaalisuuteen liittyy toisto, mutta toisaalta eri tilanteissa asiat tavataan konventionaalisesti ilmaista erilaisin keinoin, mikä voi johtaa myös alkuperäisen tekstin erilaisiin tulkintoihin (vrt. Tannen 2006: 600–601). Esimerkiksi autoveroa koskevassa tekstiketjussa lainmuutoksen sisältö on ilmaistu tekstiketjun eri vaiheissa taulukosta 2 ilmevin tavoin.

Taulukko 2. Autoverolain uudistuksen ydin ilmaistuna tekstilajiketjun eri osissa.

Muutoksen sisällön kuvaus	Lähde
.. henkilöautojen autoveroprosentin suuruus porrastettaisiin lineaarisesti auton ominaishiilidioksidipäästöjen perusteella.	HE 147/2007 vp
... henkilöautojen autoveroprosentin suuruus porrastetaan lineaarisesti auton polttoaineen ominaiskulutusta vastaavien hiilidioksidipäästöjen perusteella.	Valtioneuvoston viikko, päätösreferaatti 2.11.2007
...henkilöautoista ensirekisteröinnin yhteydessä kannettava autovero ... porrastettaisiin auton polttoaineen ominaiskulutusta vastaavien hiilidioksidipäästöjen perusteella.	Valtioneuvoston tiedote 109/2007
...henkilöautoista ensirekisteröinnin yhteydessä suoritettavan autoveron suuruus porrastettaisiin auton polttoaineen ominaiskulutusta vastaavien hiilidioksidipäästöjen perusteella.	Valtioneuvoston tiedote 109/2007, Liite 1
...tarkoitus uudistaa autoverotusta, hankintaverotusta, siten, että hiilidioksidipäästöt ratkaisevat verotuksen tason.	Valtiovarainministeri J. Katainen, eduskunnan lähetekeskustelu
...henkilöautojen autoveroprosentin suuruus porrastettaisiin lineaarisesti auton hiilidioksidipäästöjen mukaan.	Verohallinto 2007
Hallitus on antanut esitykset sekä autoverolain että ajoneuvoverolain muuttamiseksi siten, että ne perustuisivat auton ominaishiilidioksidipäästöön.	Ajoneuvohallintokeskus 2007
Hallitus esittää, että henkilöautoista ensirekisteröinnin yhteydessä kannettava autovero porrastetaan auton polttoaineen kulutusta vastaavien hiilidioksidipäästöjen perusteella.	Tullihallitus 2007
Uuden auton oston yhteydessä maksettava vero muuttuu ensi vuoden alusta päästöperusteiseksi.	HS 1.11.2007d
Autoverotus on muuttumassa päästöperusteiseksi.	HS 1.11.2007b
Uuden autoveron määrä riippuu hiilidioksidipäästöjen määrästä.	HS 17.11.2007c

Kuten taulukosta 2 havaitaan tekstilajiketjun eri vaiheissa toistuvat samat muotoilut ja samat sanamuodot (vrt. Tiililä 2007: 127–128). Käsittelytekstien välillä ei juuri ole havaittavissa uudelleenkontekstualisointia, koska periaatteessa käsittelyn konteksti säilyy koko päätöksenteon ajan samana, valtionhallinnon kontekstina.

Myöskään käsittely- ja päätösteksteistä valtion viranomaisten tiedotteisiin siirryttäessä ei ole havaittavissa uudelleenkontekstualisointia. Alkuperäisten käsittelytekstien muotoilut siirretään viranomaistiedotteisiin lähes sellaisinaan. Tästä voidaan päätellä, että viranomaistiedotteet edustavat hallinnon kirjallista diskurssia, ja niissä on mukana lakiteksteille ominainen pyrkimys täsmällisyyteen. Sen sijaan eduskunnan lähete-keskustelu edustaa erilaista kontekstia ja diskurssin muotoa: kyseessä on suullinen esitys, jossa asia ilmaistaan yksinkertaisemmin (*...uudistaa autoverotusta ... siten, että hiilidioksidipäästöt ratkaisevat verotuksen tason*). Samoin sanomalehtiteksti edustaa uutta kontekstia, joka muotoilee asian uudella tavalla (*vero muuttuu päästöperusteiseksi/päästö pohjaiseksi*).

Tarkastelemani aineiston perusteella voidaan päätellä, että uudelleenkontekstualisointia ei juuri tapahdu tekstilajiketjun sisällä silloin, kun se pysyy viranomaisviestinnän kontekstissa. Vaikka sanamuotojen täsmällisyyden aste vaihtelee ketjussa jonkin verran, itse muotoilu on perusrakenteeltaan kuitenkin yleensä sama. Sen sijaan puhuttu kieli, tässä aineistossa eduskunnan lähete-keskustelu, edustaa erilaista kontekstia, jossa asia muotoillaan toisin. Sama tapahtuu myös siirryttäessä sanomalehtidiskurssiin. Sanonnan täsmällisyys vähenee ja asia muotoillaan maallikolle ymmärrettävämpään muotoon. Samalla muutos mahdollistaa myös uudelleenkontekstualisointiin liittyvät toisenlaiset tulkinnat.

4 Päätäntö

Vaikka suomalaisia viranomaistekstejä on tutkittu melko paljon, intertekstuaalisuuteen liittyvää tutkimusta on kuitenkin vähän. Tämän artikkelin analyysi tukee Heikkisen ym. (2000) saamia tuloksia suomalaisen viranomaistekstin intertekstuaalisuuden luonteesta. Valtionhallinnon tekstien muodostamat tekstilajiketjut ovat ytimeltään

institutionaalisten sääntöjen ohjaamia. Tekstilajiketjut ovatkin tyypillisiä juuri instituutioille, koska niissä hoidetaan tarkasti määrättyjä sosiaalisia tehtäviä toistuvasti tietynlaisten tekstien avulla. Yllätyksellisiä tekstilajiketjuja instituutioista tuskin löytyy, koska jopa tekstistä toiseen siirtymisen tavoista on määrätty instituution käytännöissä ja lainsäädännössä. Kuitenkin institutionaalisen tekstilajiketjun ydintä edeltää sellaisten tavoitetekstien joukko, jossa asiaa valmistellaan mutta joka ei ole yhtä tiukasti säädelty. Samoin sitä seuraa vähemmän säädeltyjen tekstien joukko. Itse tekstilajiketjun ytimessä siirtyminen tekstistä toiseen tapahtuu suullisen ja kirjallisen esityksen vuoropuheluna. Kirjallinen esitys toimii seuraavan vaiheen suullisen käsittelyn pohjana, ja suullisen käsittelyn pohjalta laadittu kirjallinen esitys johtaa taas seuraavaan suulliseen käsittelyyn, kunnes asia on viety institutionaalisisessa mielessä päätökseensä. Tekstilajiketjun ydin päättyy tiedotusteksteihin, joista ketju jatkuu julkiseen keskusteluun ja mediateksteihin, joita taas ohjaavat omat, hallinnon käytännöistä poikkeavat käytäntönsä.

Valtionhallinnon teksteille on tyypillistä vahva intertekstuaalisuus. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että tekstilajiketjun eri vaiheissa intertekstuaalisuuden muodot vaihtelevat säännönmukaisesti. Valmisteluteksteille on tyypillistä tieteellisen tekstin omainen lähdeviitteiden käyttö, kun taas käsittelyteksteissä käytetään viittauksia lakeihin ja direktiiveihin sekä merkitsemätöntä lainaamista, erityisesti toistoa. Tiedotusteksteissä käytetään institutionaalisia viittauksia, joissa mainitaan asiakirjan numero, mutta henkilölähteisiin viittaamista ei tapahdu valtionhallinnon sisällä. Sen sijaan se on erittäin tyypillistä sanomalehtiteksteille, joissa raportoidaan valtionhallinnon päätöksistä.

Valtionhallinnon teksteissä keskeisiä intertekstuaalisuuden muotoja ovat toisto ja muunneltu toisto. Uudelleenkontekstualisoinnin käsitteen kautta tarkasteltuna tutkimus osoittaa, että valtionhallinnon kontekstin sisällä uudelleenkontekstualisointi on vahvinta suullisen ja kirjallisen esityksen välillä. Kirjallisesta käsittelystä ja päätöksistä muotoilut siirtyvät myös tiedotteisiin lähes sellaisinaan. Selkeimmin uudelleenkontekstualisointia tapahtuu vasta tekstilajiketjun edetessä tiedotusteksteistä mediateksteihin. Jotta uudelleenkontekstualisointia voi tapahtua, täytyy siis siirtyä valtionhallinnon

ulkopuolelle eli mediaan. Voidaan kuitenkin kysyä, eikö tiedotusvaiheessa olisi aiheellista myös viranomaisten pyrkiä laatimaan sanomansa enemmän vastaanottajan kuin lähettäjän ehdoilla. Ainakaan tässä tutkimuksessa tarkastellussa tapauksessa näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaikka siihen varmasti pyrkimystä onkin. Esteeksi kuitenkin muodostuu tarkkuuden ja oikeellisuuden vaatimus. Uudelleenkontekstualisoinnin yhteydessä uudet tulkinnat ovat väistämättömiä, ja näyttääkin siltä, ettei valtionhallinto ole valmis ottamaan niistä vastuuta.

Tämän tutkimuksen tulokset eivät ole uusia tai yllättäviä. Ne osoittavat jälleen kerran, että valtionhallinnon tekstilajiketjut ovat monimutkaisia intertekstuaalisuussysteemejä, joilla on omat lainalaisuutensa. Intertekstuaalisuuden tutkimus ei ole helppoa, koska tarkastelun näkökulma täytyy rajata varsin tiukasti, jotta tutkimus olisi käytännössä mahdollista toteuttaa. Tässä tutkimuksessa on pitäydytty kielen tasolla esiintyvään intertekstuaalisuuteen ja jätetty abstraktit käytänteet tarkastelun ulkopuolelle. Kuitenkin esimerkiksi sellainen intertekstuaalisuustutkimus, jossa pohdittaisiin lakitekstin käytänteiden vaikutusta viranomaisteksteihin, olisi tervetullutta, koska se auttaisi ymmärtämään, miksi viranomaistekstit ovat sellaisia kuin ovat. Samoin hyvin kiinnostava tutkimusaihe on suullisen ja kirjallisen tekstin vuorottelun tutkimus, jossa keskityttäisiin näiden kahden modaliteetin välisen uudelleenkontekstualisoinnin muotoihin viranomaisviestinnässä.

Lähteet

- Bauman, R. (2004). *A World of Others' Words*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.
- Bhatia, V. K. (2004). *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based View*. London, New York: Continuum.
- Eduskunta (2007). Eduskuntatyö [online]. [siteerattu 15.12.2007]. Saatavana: <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/eduskuntatyo/lainsaadanto/esittely.htx>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Heikkinen, V., P. Hiidenmaa & U. Tiililä (2000). *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliokoski, J. (2005). Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. Teoksessa: *Referointi ja moniäänisyys*, 9–42. Toim. M. Haakana & J. Kalliokoski. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koskela, M. (2007a). Functions of References in Philosophical Research Articles. Teoksessa: *Evidence based LSP. Linguistic Insights. Studies in Language and Communication* 47, 195–209. Eds. K. Ahmad & M. Rogers. Bern etc.: Peter Lang.
- Koskela, M. (2007b). Tekstilajit tietoverkossa – jotain uutta, jotain vanhaa ja jotain lainattua. Teoksessa: *Vakki-symposiumi XXVII. Erikoiskielet ja käännösteoria*, 134–145. Vaasa.

- Lemke, J. (1985). Ideology, intertextuality and the notion of register. Teoksessa: *Systemic Perspectives on Discourse*, 275–294. Toim. J. D. Benson & W. S. Greaves. Norwood: Ablex.
- Lemke, J. (1995). *Textual Politics. Discourse and Social Dynamics*. London: Taylor & Francis.
- Linell, P. (1998). Discourses across boundaries: On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse. *Text* 18(2), 143–157.
- Mäntynen, A. (2003). *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Shore, S. (2005). Referoinnista projektioon ja metarepresentaatioon. Teoksessa: *Referointi ja moniäänisyys*, 44–82. Toim. M. Haakana & J. Kalliokoski. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Solin, A. (2001). *Tracing Texts – Intertextuality in Environmental Discourse*. PIC Monographs. Helsinki: Department of English, University of Helsinki.
- Solin, A. (2004). Intertextuality as mediation: On the analysis of intertextual relations in public discourse. *Text* 24(2), 267–296.
- Solin, A. (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa: *Genre – tekstilaji*, 72–95. Toim. A. Mäntynen, S. Shore & A. Solin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tannen, D. (2006). Intertextuality in interaction: Reframing family arguments in public and private. *Text & Talk* 26–4/5, 597–617.
- Tiilikä, U. (2007). *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja kontekstista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Liite 1

Aineisto (tekstilajiketjun etenemisen mukaisessa järjestyksessä)

Direktiivi 80/1268/ETY

Direktiivi 1999/100/EY

Valtioneuvosto (2005). Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24. päivänä marraskuuta 2005 [online]. [siteerattu 26.11.2007]. Saatavana: http://www.tem.fi/files/15789/Strategia_211105_.pdf.

Valtioneuvosto (2007). Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007 [online]. [siteerattu 26.11.2007]. Saatavana: <http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>.

HE 146/2007. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ajoneuvoverolain muuttamisesta.

HE 147/2007. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi autoverolain muuttamisesta.

PTK 73/2007 vp.

PTK 95/2007 vp

VaVM 24/2007 vp

LiVL 15/2007 vp

YmVL 13/2007 vp

EV 130/2007 vp

HE 147/2007 vp

VaVM 23/2007 vp

LiVL 14/2007 vp

YmVL 14/2007 vp

EV125/2007 vp

Säädöskokoelma (Finlex): 1292/2007

VaVM 24/2007 vp

LiVL 15/2007 vp

YmVL 13/2007 vp

EV130/2007 vp

Säädöskokoelma (Finlex): 1311/2007

Valtioneuvoston viikko 27.10.–2.11.2007. Päätösreferaatti

Valtioneuvoston tiedote 109/2007. Henkilöautojen autovero ja vuotuinen ajoneuvovero uudistetaan hiilidioksidipäästöihin perustuvaksi.

Liite 1: Autoverolaki muuttuu: Henkilöautojen hankintaveron porrastetaan hiilidioksidipäästöjen perusteella

- Liite 2: Vuotuinen ajoneuvoverolaki porrastetaan henkilöauton hiilidioksidipäästöjen perusteella.
Verohallinto (2007). Autoetu ja autoveron alennus [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Verohallinnon uutisarkisto. Saatavana: <http://www.vero.fi>.
- Ajoneuvohallintokeskus (2007). Henkilöautojen autovero ja ajoneuvovero CO2-perusteiseksi (1.11.2007) [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Saatavana: <http://www.ake.fi>.
- Tullihallitus (2007). Autoverolakiin muutos – henkilöautojen autovero porrastetaan hiilidioksidipäästöjen perusteella [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Saatavana: <http://www.tulli.fi>.
- HS 1.11.2007a: Autoveron uudistus paljastetaan tänään. (Uutinen.) [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Saatavana: <http://www.hs.fi>.
- HS 1.11.2007b: Hallitus lunasti lupauksensa. (Näkökulma) [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Saatavana: <http://www.hs.fi>.
- HS 17.11.2007c: Hyväksyykö uusi autovero katteettomia päästölukemia? [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Saatavana: <http://www.hs.fi>.
- HS 1.11.2007d: Uudet autot halpenevat jopa tuhansia euroja ensi vuonna. (Uutinen.) [online]. [siteerattu 14.12.2007]. Saatavana: <http://www.hs.fi>.